

2020-05-05

Avdelningen för vård och omsorg

Statsrådet Lena Hallengren
Socialdepartementet

För kännedom
Regeringskansliet
Framtidens socialtjänst 2017:03
Kv. Garnisonen
103 33 STOCKHOLM

Begäran om utredning av socialtjänstens yttersta ansvar och särskilda befogenheter vid extraordinära händelser

Sammanfattning

Sveriges Kommuner och Regioner begär att regeringen beslutar om att utreda socialtjänstens yttersta ansvar och möjligheten till särskilda befogenheter vid extraordinära händelser. Det kan göras antingen genom ett tilläggsdirektiv och förlängd utredningstid för Framtidens socialtjänst (2017:03) eller genom att tillsätta en ny utredning.

Detta för att, i enlighet med direktiven, utreda frågan om kommunernas yttersta ansvar. Det yttersta ansvaret innebär återkommande och ökande utmaningar för socialtjänsten. Det är problematiskt att ett centralt område inom socialtjänstlagen förblir outrett inom ramen för en översyn av lagen.

SKR anser även att det är angeläget att utreda socialtjänstens möjlighet att tillfälligt ändra redan verkställda beslut och prioritera vid extraordinära händelser, såsom exempelvis pandemin covid-19. SKR beslutade den 23 april att skicka en hemställan till regeringen med ett konkret förslag på en lag som möjliggör kommuner att göra prioriteringar under pandemin covid-19.¹ Förslaget syftar till att säkerställa att socialtjänsten vid framtida extraordinära händelser ges förutsättningar att tillfälligt prioritera och ändra gynnande beslut.

Bakgrund

Det är snart fyrtio år sedan nuvarande socialtjänstlag trädde i kraft. Under åren har utveckling och nya arbetssätt inom socialtjänsten inneburit att lagen har lappats och lagats och blivit allt mer svåröverskådlig och detaljerad. Regeringen beslutade den 6 april 2017 att utse en särskild utredare för att genomföra en översyn av socialtjänstlagen och vissa av socialtjänstens uppgifter. Ett glädjande besked för Sveriges kommuner. Efter två förlängningar av utredningstiden, motiverade av

¹ [Hemställan om införande av en lag om kommuners prioriteringar under covid-19-epidemin](#), SKR:s webb 23 april

omfattande direktiv och bristande tid, skall utredningen slutredovisa uppdraget den 1 augusti 2020.

På grund av tidsbrist har dock området *socialtjänstens yttersta ansvar* prioriterats ned i utredningen. Till detta har även nya omständigheter, såsom pandemin covid-19, aktualiserat frågan om kommunens möjlighet att tillfälligt prioritera och ändra gynnande beslut. Det sistnämnda föranledde att SKR beslutade om två hemställningar till Regeringskansliet, den 23 mars respektive 23 april, om kommuners behov av prioriteringar inom socialtjänstens verksamheter under pandemin covid-19.²

Behov av att utreda kommunens yttersta ansvar

I utredningsdirektiven till Framtidens socialtjänst står att utredaren ska: *tydliggöra socialtjänstens uppdrag och ansvar, samt analysera socialtjänstens roll och ansvar för frågor som kommunen normalt inte kan råda över*. Det yttersta ansvaret innebär utmaningar för kommunerna inom flera områden.

Kommunens yttersta ansvar utgör en av socialtjänstlagens hörnstenar. Det yttersta ansvaret ska garantera att människor inte faller mellan stolarna när de är i behov av hjälp och stöd. Avsikten med det yttersta ansvaret är inte att kommunen ska träda in istället för annan aktör, kommunens yttersta ansvar innebär inte någon inskränkning i andra huvudmäns ansvar. Som det är idag tvingas socialtjänsten ofta kompensera för det andra huvudmän av olika skäl inte gör.

Otydliga gränssnitt mellan socialtjänst/kommun och hälso- och sjukvård bidrar till problem. Bland annat inom områdena missbruks och beroendevård/spelmissbruk, psykisk ohälsa i kombination med missbruk, barn och unga med både social problematik och psykisk ohälsa och/eller kognitiv funktionsnedsättning samt inom äldreområdet. Staten förskjuter problemet till den lokala nivån genom att lagstifta om överenskommelser mellan huvudmännen. SKR ser ett behov av att varje huvudmans ansvarsområden tydliggörs lagmässigt.

Socialtjänsten och hälso- och sjukvården har med olika lagstiftning olika möjligheter att prioritera ärenden. Socialtjänsten är, exempelvis på barnområdet, enligt lag skyldig att omgående göra skyddsbedömning, inom två veckor förhandsbedömning och inom som längst fyra månader fatta beslut om insatser. Psykiatrien prioriterar utifrån behoven hos patienterna, vilket innebär att vissa individer får vänta på behandling. Konsekvensen blir att socialtjänsten, med det yttersta ansvaret, måste kompensera.

Utmaningar uppkommer även när andra aktörer såsom Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan eller Migrationsverket med anledning av exempelvis prioriteringar och/eller hög arbetsbelastning, nekar eller försenar stöd och/eller behandling och kommunen får gå in och bistå den enskilde. De utmaningar som omgärdar socialtjänstens kontra andra aktörers ansvar behöver utredas.

² [Behov av regeländringar med anledning av det nya coronaviruset, covid-19](#), SKR:s webb 23 mars. Se även fotnot 1.

- **SKR anser:** att utredningen behöver tydliggöra det yttersta ansvaret enligt socialtjänstlagen jämfört med andra lagar och huvudmän samt tydligare definiera vad kommunens yttersta ansvar innebär.
- **SKR anser:** att utredningen behöver undersöka om det är lämpligt att föreslå ändringar i angränsande lagstiftning som ställer tydligare krav på att andra huvudmän måste bistå med uppgifter och insatser inom viss tid, vid exempelvis barnavårdsutredningar.
- **SKR anser:** att utredningen behöver tydliggöra hur kostnader skall fördelas när socialtjänsten utifrån det yttersta ansvaret tvingas bekosta insatser/utredning som annan huvudman ansvarar för.
- **SKR anser:** att utredningen behöver tydliggöra hur finansieringsprincipen ska tillämpas när samhällsutvecklingen tvingar socialtjänsten att hantera nya ansvarsområden, såsom exempelvis stöd till IS-återvändare eller när det sker en markant ökning av andelen strukturellt hemlösa i samhället.

Detta kan göras antingen genom ett tilläggsdirektiv och förlängd utredningstid för Framtidens socialtjänst eller genom att tillsätta en ny utredning.

Behov av att utreda lag som ger socialtjänsten möjlighet att prioritera vid extraordinära händelser

Sverige står inför ett mycket svårt läge till följd av pandemin covid-19. De negativa konsekvenserna av pandemin kommer att vara långtgående för enskilda, företag och samhällsinstitutioner. Socialtjänsten har en avgörande roll i att mildra de negativa konsekvenserna. I den regelbundna kontakt SKR har med kommuner får vi tydliga besked om de stora problem och utmaningar som de står, och kommer att stå, inför.

Nuvarande lagstiftning tillåter inte att någon prioritering görs inom socialtjänsten, inte heller att redan verkställda beslut tillfälligt ändras eller skjuts fram. Lagen är skriven utifrån ett normaltillstånd utan massjukskrivningar, spridning av smitta och en kraftigt ökande arbetsbörda. Lagstiftaren har förutsett att det under vissa extraordinära händelser är nödvändigt att möjliggöra undantag från socialtjänstlagen. Enligt 16 kap. 9 § socialtjänstlagen begränsas dock detta till att regeringen får meddela särskilda föreskrifter om socialtjänsten om riket kommer i krig eller i krigsfara. Under pandemin covid-19, och andra liknande omständigheter framöver, är det nödvändigt att säkerställa att det finns ett rättsligt utrymme för socialtjänsten att prioritera de största och mest akuta behoven samt utifrån att motverka smittspridning tillfälligt ändra eller skjuta fram redan verkställda beslut..

Den starka sociallagstiftningen och det skyddsnät som den ger människor som tillfälligt eller varaktigt är i behov av samhällets skydd och stöd ska självfallet värnas även framåt. Det behövs dock en flexibilitet i lagstiftningen som värnar kommunernas möjlighet att bedriva verksamhet, och så långt det är möjligt, svara mot människors

behov av stöd, vård och omsorg i enlighet med de intentioner som lagstiftningen bygger på.

- **SKR anser:** att regeringen behöver ge utredningen ett tilläggsdirektiv att ta fram ett lagförslag som möjliggör att socialtjänsten, med brukaren i fokus, på ett säkert och ordnat sätt och inom lagens riktmärke, kan agera flexibelt och tillfälligt ändra eller skjuta fram redan verkställda beslut och ha en möjlighet att prioritera under extraordinära omständigheter.

Detta kan göras antingen genom ett tilläggsdirektiv och förlängd utredningstid för Framtidens socialtjänst eller genom att tillsätta en ny utredning.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Knape